

A Look at Justice in Health from the Perspective of Islam

ARTICLE INFO

Article Type
Research Article

Authors

Amir Mohammad Parsa¹
Amir Hossein Molekizadeh^{2*}
Fakhrodin alboyeh³

How to cite this article

Amir Mohammad Parsa, Amir Hossein Molekizadeh, Fakhrodin alboyeh, A Look at Justice in Health from the Perspective of Islam, Journal of Quran and Medicine. 2023; 7(5): 247-253.

1. PhD student, Department of Public Law, Damghan Branch, Islamic Azad University, Damghan, Iran.
2. Associate Professor, Department of International Law, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran (Corresponding Author).
3. Associate Professor, Department of International Law, Damghan Branch, Islamic Azad University, Damghan, Iran (Corresponding Author).

* Correspondence:

Email: amirhmkizadeh@gmail.com
Email: f.alboyeh@yahoo.com

Article History

Received: 2022/09/25
Accepted: 2023/01/25

ABSTRACT

Purpose: The holy religion of Islam is based on precious and delicate rules and orders, and these principles also take into account the mental and physical health of the individual, and emphasizes on complete health in personal and social life. In other words, following these religious recommendations for personal and social health will lead to the health of Islamic societies.

Materials and methods: attention to the Islamic lifestyle that believes in moderation in all areas and prevention and health. In the religion of Islam, a healthy lifestyle and avoiding risk factors for health is emphasized, which reduces the need for health care.

Findings: Absolutely, health is a precious blessing, and the religion of Islam considers maintaining health as a necessary and obligatory matter, which is achieved by observing individual and social health. Islam has always emphasized the importance of health and well-being, and Muslims have always recognized the value of a healthy life based on their religion. In this article, he has investigated justice in health from the perspective of Islam. Stating that the health of the body is from the perspective of Islam and health instructions in the Qur'an and hadiths, he clarified: This descriptive-analytical research is based on library sources and tries to extract the topic.

Conclusion: According to the vision of Islam, the world is a reality based on justice. Based on this, every human being has the right to have health and treatment facilities throughout his life to reach the highest level of health and as a divine being deserves the best, most efficient and safest health services.

Keywords: Justice, Islam, Health, Lifestyle

نگاهی به عدالت در سلامت از دیدگاه اسلام

امیر محمد پارسا^۱

دانشجوی دکتری، گروه حقوق عمومی، واحد دامغان، دانشگاه آزاد اسلامی، دامغان، ایران.

امیر حسین ملکی زاده^{۲*}

دانشیار، گروه حقوق بین‌الملل، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران (نویسنده مسئول).

فخرالدین ابوئیته

دانشیار، گروه حقوق بین‌الملل، واحد دامغان، دانشگاه آزاد اسلامی، دامغان، ایران

چکیده

هدف: دین مقدس اسلام بر احکام و دستورات گرانها و ظریف استوار است و این اصول سلامت روحی و جسمی فرد را نیز مد نظر قرار داده و بر سلامت کامل در زندگی فردی و اجتماعی تأکید فراوان دارد. به عبارت دیگر، رعایت این توصیه های دینی برای سلامت فردی و اجتماعی باعث سلامت جوامع اسلامی می شود. مواد و روش ها: توجه به سبک زندگی اسلامی که معتقد به اعتدال در همه زمینه ها و پیشگیری و سلامت است. در دین مبین اسلام بر سبک زندگی سالم و پرهیز از عوامل خطر برای سلامتی تأکید شده است که نیاز به مراقبت های بهداشتی را کاهش می دهد.

یافته ها: مطلقاً سلامتی نعمتی گرانها است و دین مبین اسلام حفظ سلامتی را امری ضروری و واجب می داند که با رعایت سلامت فردی و اجتماعی حاصل می شود. اسلام همواره بر اهمیت سلامت و تندرستی تأکید داشته و مسلمانان همواره ارزش زندگی سالم را بر اساس دین خود تشخیص داده اند. در این مقاله به بررسی عدالت در سلامت از دیدگاه اسلام پرداخته است. با بیان اینکه سلامت بدن از منظر اسلام و دستورات بهداشتی در قرآن و روایات است، تصریح کرد: این پژوهش توصیفی-تحلیلی بر اساس منابع کتابخانه ای بوده و سعی در استخراج موضوع دارد.

نتیجه گیری: بر اساس بینش اسلام، جهان یک واقعیت مبتنی بر عدالت است. بر این اساس هر انسانی حق دارد در طول زندگی خود از امکانات بهداشتی و درمانی برخوردار باشد تا به بالاترین حد سلامت برسد و به عنوان یک موجود الهی شایسته بهترین، کارآمدترین و ایمن ترین خدمات بهداشتی باشد. **کلید واژگان:** عدالت، اسلام، سلامت، سبک زندگی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۰۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۰۵

*نویسنده مسئول: amirhmkizadeh@gmail.com

مقدمه

عدالت پرتکرارترین واژه در ادبیات اجتماعی همه ملل است. هیچ متفکری در عرصه اجتماعی و هیچ حکومتی در طول تاریخ نسبت به این معنا بی تفاوت نبوده و غالباً با وجود همه اختلافات سعی کرده اند خود را مدعی عدالت معرفی کنند. عدالت چیست همواره یکی از مهم ترین پرسش های ذهن بشر بوده و پاسخ های متفاوت و پراکنده ای دریافت کرده است.

از نظر عملکرد، عملکرد انسان درخشان نیست. دنیای امروز ما نیز از این قاعده مستثنی نیست. بشریت امروز بی عدالتی را در مقیاسی بسیار بالاتر از آنچه قبلاً تصور می شد تجربه می کند. امروزه انسان سالم به عنوان محور توسعه پایدار مطرح است، به همین دلیل یکی از وظایف حاکمیتی کشورها تأمین، حفظ و ارتقای عادلانه سلامت جامعه است. وضعیت سلامت کشور شاخص کلیدی حکمرانی بهینه است.

با توجه به گستره عوامل مؤثر بر سلامت و همچنین تعریف سلامت که علاوه بر جنبه های جسمانی، جنبه های اجتماعی، روانی را نیز در بر می گیرد، مشخص می شود که مسئولیت تأمین سلامت جامعه فراتر از یک نظام تخصصی تحت عنوان است وزارت بهداشت و آموزش پزشکی یا دانشگاه های تابعه و این مهم نیاز به هماهنگی و همکاری بین بخشی دارد (۱).

پیشینه تحقیق

پیشینه این تحقیق در دو دسته قابل تحلیل است: دسته اول کتابهایی است که به برخی آیات و روایات در مورد سلامت بدن اشاره دارد. برخی از این کتب مهم عبارتند از: دایره المعارف احادیث پزشکی (۱۳۸۷) اثر محمد محمدی ری شهری. کتاب معارف سلامت، تغذیه و تندرستی از دیدگاه قرآن و احادیث معصومین علیهم السلام با دیدگاه علم جدید (۱۳۹۴) تألیف محمد رسول دریایی. کتاب تغذیه از دیدگاه اسلام و دانش پزشکی (۱۳۸۷) تألیف سید حسین فتاحی معصوم. دسته دوم مقالاتی است که در این زمینه نوشته شده است. در زمینه طب اسلامی و محورهای قرآن و روایات به مطالبی اشاره می کنیم؛ مقاله سلامت بدن در قرآن (۱۳۹۵) توسط سمیه صدیقی در «همایش ملی سلامت از دیدگاه قرآن کریم» که محور بحث نویسنده در مورد سلامت است. همچون پرورش روح قرار داده است در پایان به خواص برخی از غذاها که در آیات قرآن آمده است اشاره شده است.

مقاله سلامت جسم و روح از دیدگاه پیامبر اعظم (ص) (۱۳۸۶) نوشته محمدرضا رضوانی پور در مجله پاسدار اسلام که «این مقاله به اهمیت سلامت جسم و روح در زندگی پیامبر اکرم (ص) و در ادامه مطالبی چون تاریخچه مقام سلامت و ذکر مصادیق در این زمینه راه های رسیدن به آن و در پایان آثار و ثمرات آن در جهان و بعد از این بیان نموده است.

مقالاتی مانند برخی از اثرات روزه بر سلامت بدن (۱۳۹۸) توسط حسن حاجی شاه ولدی در مجله پیام بهار، مقاله سلامت بدن در

این امر مستلزم مطالعه دقیق آداب و رسوم بین المللی و به ویژه منطقه ای است.

همچنین معاهدات مصوب در این زمینه تفاوت چندانی ندارند، اما وضعیتی مشابه و یکسان دارند. در مرحله بعد، حق بر سلامتی با برخی دیگر از حقوق بشر، مانند حق حیات که شامل حق سلامت روان نیز می شود، پیوند خورده است.

به دلیل اجرای دستورات و احکام ارزنده دین مبین اسلام، بسیاری از مشکلاتی که گریبانگیر بشریت امروزی شده است از جوامع بشری رخت بر بسته است. تأکید و برنامه اسلام در مسیر سبک زندگی سالم، تنظیم همه شئون زندگی است.

زیرا اسلام برای سلامت جسم و روح تلاش می کند. و می تواند به عنوان یک سیستم اجرایی کارآمد به پیشگیری از بیماری های خطرناک کمک کند.

مواد و روش ها

این تحقیق با بررسی متون و مقالات علمی موجود، پایان نامه ها، گزارش ها و منابع موجود در پایگاه های علمی و پژوهشی انجام شده است.

یافته ها

عدالت در سلامت، یکی از حقوق ثابت همه انسانهاست. همه انسان ها باید از سلامت برخوردار باشند، عواملی که سلامتی را به خطر می اندازند باید برای همه کاهش یابد و در زمان بیماری با توجه به نوع و شدت بیماری از خدمات بهره مند شوند.

در حدود اواسط قرن گذشته، در آغاز کار سازمان بهداشت جهانی، متفکران جهانی تأکید کردند که سلامت به نبود بیماری محدود نمی شود. برخورداری از رفاه کامل جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی به عنوان تعریف سلامت پذیرفته شده و مورد توافق متفکران در قرن اخیر بوده است.

این تعریف طی چندین دهه توسعه یافته است. در ابتدا بر سلامت کامل جسمی و روانی تأکید شد. بعدها رفاه اجتماعی و در نهایت آرامش اجتماعی نیز مورد توجه قرار گرفت و در نهایت این تعریف چهار وجهی از سلامت که جنبه های مختلف زندگی انسان را تا حد زیادی در بر می گیرد مورد توافق قرار گرفت.

سلامت جسمانی از منظر اسلام

در دین مقدس اسلام سلامت از جایگاه و ارزش ویژه ای برخوردار است، زیرا بدن انسان مانند آمیزه ای از روح و ابزاری برای تکامل انسان است. از این رو قرآن و منابع روایی حاوی دستورات فراوانی در خصوص تندرستی و سلامتی هستند (۳).

قوانین اسلامی بر اساس فطرت انسان است. آنچه از حلال و حرام و امر و نهی می بینیم، مصلحت انسان در آنها لحاظ می شود. امام باقر علیه السلام می فرماید: «خداوندی که انسان را آفرید، می

اسلام توسط محمد مهدی فجرى در مجله مبلغان، مقاله سلامت و تندرستی جسم و روح در اسلام (۱۳۹۸) اثر رضا مومنین در مجله پیوندونیز از این دسته هستند.

عدالت در سلامت (۱۳۸۸) نوشته علی اصغر فرشاد، در این زمینه، عوامل اجتماعی تعیین کننده سلامت انسان تا حد زیادی تحت تأثیر موقعیت اجتماعی و اقتصادی آن ها است. صرف پیشگیری و درمان بیماری ها توسط ارائه دهندگان خدمات منجر به بهبود سلامت جامعه نمی شود. تنها با اصلاح و بهینه سازی مؤلفه های اجتماعی- اقتصادی که به شدت بر سلامت انسان تأثیر می گذارد مانند مسکن، آموزش و محیط زیست می توانند سلامت جامعه را به شکلی پایدار بهبود بخشند. سلامتی برای بدن به این معناست که پس از تعیین ورودی ها و خروجی های بدن و جریان اولیه سیستم آن، تصمیم گرفته شود که نوعی رابطه بین متغیرها و عوامل مؤثر بر سلامت برقرار شود.

این تعریف از فرد با کمترین هزینه تا بالاترین مقام در کلام معصوم در قالب دو راهکار اساسی یعنی توجه به غذا و نوشیدنی بیان می شود.

بیان مسئله

یکی از اهداف مهم در سیاست گذاری سلامت، تامین عدالت در سلامت است. برابری در سلامت به معنای عدم وجود تفاوت های سیستماتیک و بالقوه قابل حل در یک یا چند جنبه سلامت در یک جمعیت و زیر گروه های اقتصادی، اجتماعی، جمعیتی و جغرافیایی است.

تفاوت های قابل اجتناب و ناعادلانه را نابرابری سلامت می نامند. (سازمان جهانی بهداشت)، بهره مندی و دسترسی عادلانه مردم به خدمات بهداشتی و درمانی و توزیع بهینه آنها در نظام های سلامت بسیار حائز اهمیت است.

در جمهوری اسلامی ایران مقوله عدالت در سلامت همواره مورد توجه بوده و نابرابری های موجود در وضعیت سلامت مردم یکی از مهم ترین دغدغه های سیاست گذاران سلامت است. (۲) امروزه نظام سلامت در بین حقوقدانان و دولتمردان جهان از اهمیت بالایی برخوردار است. به عنوان یکی از عوامل توسعه شایستگی به شمار می رود و دولت های نسل چهارم یا اولین رگولاتور به آن اهمیت زیادی می دهند. در گذشته دولت های رفاهی نیز تمام تلاش خود را در این مسیر به کار می گرفتند. در دنیای پس از کرونا، یکی از مهم ترین موضوعات مورد درخواست ملت ها، دستیابی به حق سلامت است. سلامتی یکی از عوامل اساسی در زندگی مدرن است. بنابراین، شهروندان قبل از هر چیز به دسترسی به سلامت به عنوان یک حق جهانی نیاز دارند. این حق تنها جنبه ملی ندارد و امری بین المللی و فراملی تلقی می شود.

بنابراین، کسانی که برای حفظ این حق چند جانبه تلاش می کنند، نیازمند تکنیک ها و تاکتیک های ویژه در نظم بین المللی هستند.

داند چه چیزی برای او مفید و چه چیزی مضر است و در نتیجه، مفید را حلال و مضر را حرام کرد» (۴). همچنین در قرآن کریم می فرماید: «امر به معروف و نهی از منکر را بر شما حلال کردیم». (اعراف/ ۱۵۷) مکتب اسلام با نهی از منکر و ناپاکی و پاکیزگی و اعتدال حلال راه رسیدن به این هدف را آماده کرده است.

۱- ۳-۴. سلامت از دیدگاه اسلام

اهمیت توجه به ارزش‌های بنیادین جامعه و به‌ویژه دین به‌عنوان رکن انکارناپذیر این ارزش‌ها، ناشی از تغییرات شگرف در تعاریف سلامت و نظام سلامت در دو دهه اخیر است. در دهه اخیر، نظام های سلامت و ساختار ارائه خدمات بهداشتی و درمانی، علاوه بر تعهد به تحقق هدف حفظ و ارتقای سلامت مردم، جامعه را به اهداف جدید اجتماعی از جمله پاسخگویی به نیازهای غیرپزشکی واداشته است و ایجاد عدالت در دسترسی و منابع سلامت مالی این بخش مجدداً مهندسی و بازنگری شده است.

به عنوان مثال، در اولین کنفرانس بین المللی ارتقای سلامت (۱۹۸۶) در اتاوا، کانادا، موضوعاتی مانند صلح، مسکن، آموزش غذا، درآمد، اکوسیستم های پایدار، منابع پایدار، برابری و عدالت اجتماعی به عنوان پیش نیازهای سلامت دوباره تعریف شدند.

در چهارمین کنفرانس بین المللی ارتقای سلامت (۱۹۹۷) در شهر، جاکارتا که با هدف ارتقای سلامت و رفاه در قرن بیست و یکم برگزار شد، اولویت هایی مانند تشویق مسئولیت اجتماعی در رابطه با سلامت، تقویت و توسعه همکاری ها مورد توجه قرار گرفت. به منظور ارتقای سلامت و توسعه ظرفیت اجتماعی و توانمندسازی افراد جامعه برای بهبود سلامت و رفاه در قرن بیست و یکم تأکید شد.

پوتنام سرمایه اجتماعی را این گونه تعریف می کند: «انباشته شدن هنجارها، شبکه ها، ارزش ها و سازمان هایی که گروه ها و بازیگران را بر اساس منافع مشترک در جامعه قادر می سازند تا قدرت و منابع تصمیم گیری را به دست آورند و کنترل کنند». همچنین بر اساس مطالعات اخیر، رابطه معکوس سلامت و سرمایه اجتماعی با فقر پذیرفته شده و منجر به ایجاد واژه های جدیدی مانند «نابرابری» و «سلامت» شده است.

موری و فرانک برای بیان مجموعه ای از نوسانات کلی در وضعیت سلامت افراد یک جامعه از اصطلاح «نابرابری های سلامت» استفاده می کنند و تفاوت های بهداشتی بین گروه های اجتماعی را نتیجه تفاوت بین زیر گروه های جمعیتی می دانند.

این مقوله دقیقاً نقطه ورود اسلام به مفهوم سلامت است. «الشیطان يعدکم الفقر و يأمرکم بالسوء و الفحشاء و الله يعدکم مغفره منه و فضلاً» عوامل اجتماعی تهدید کننده سلامت مانند فقر، جهل، تفرقه، ظلم، خشونت، خیانت، تبعیض جنسی و شکستن قراردادهای همیشه محفوظ است. سلامت فرد و جامعه را به خطر انداخته اند.

دین سلامت و امنیت (اسلام) و کتاب مقدس آن (قرآن) برای هر یک از این مخاطرات راهکارهای مناسبی را معرفی کرده اند که در این تحقیق به آنها پرداخته شده است.

نکته قابل توجه در این تحقیق این است که بیش از توجه به توصیه های پیشگیرانه و رعایت بهداشت فردی در متون اسلامی که البته در جای خود حائز اهمیت است، معیار و دیدگاه اساسی اسلام و قرآن کریم، انسان سالم و بهنجار بودن به عنوان سرمایه اجتماعی و عوامل اجتماعی به تأثیر آن بر سلامت توجه کرده است.

دستورات بهداشتی در قرآن و روایات

مسئله سلامتی در آیاتی از قرآن آمده است:

تغذیه سالم و بهداشتی

قرآن کریم بر تغذیه سالم و بهداشتی تأکید دارد. در این باره می فرماید: «يا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالاً طَيِّباً» (بقره/ ۱۶۸) «ای مردم! از آن چه در زمین است، حلال و پاکیزه را بخورید».

خداوند متعال در جای دیگر می فرماید «كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ» (طه/ ۸۱) «بخورید، از روزی های پاکیزه ای که به شما داده ایم».

بهداشت در روایات

در این جا به برخی روایات درباره بهداشت اشاره می کنیم:

بهداشت فردی

روایات بر بهداشت فردی تأکید دارند:

پیامبر (ص) در این راستا می فرماید: «اغسلوا ثيابکم و خذوا من شئورکم و اسناکوا و تزینوا و تنظفوا فان بنی اسرائیل لم یکنوا یفعلون ذلك فرزت نساؤهم»؛ (۷)

«لباس های خود را تمیز کنید و موهای خود را آرایش نمایید، مسواک بزنید و آراسته و پاکیزه باشید؛ زیرا یهودیان چنین نکردند (و ژولیده بودند) و (از این جهت) زنان شان زناکار شدند».

در جای دیگر می فرماید:

«ان الله تعالی جمیل یحب الجمال، سخی یحب السخاء، نظیف یحب النظافة»؛ (۷)

«خداوند زیباست و زیبایی را دوست دارد. بخشنده است و بخشش را دوست دارد. پاکیزه است و پاکیزگی و بهداشت را دوست دارد».

بهداشت تغذیه

روایات بر بهداشت تغذیه تأکید می کنند:

امام علی (ع) در این راستا می فرماید: «کم من آکله منعت آکلات»؛ (۸) «بسی یک خوردن (نامناسب و غیر بهداشتی) از لذت ها و لقمه های فراوانی محروم می کند».

بهداشت پوشاک

روایات بر بهداشت پوشاک نیز تأکید می کنند:

دارند باید برای خدمات بهداشتی به همان اندازه پرداخت کنند. عدالت عمودی در تامین مالی مراقبت های بهداشتی یک سیستم سلامت به طور عمودی عادلانه است اگر کسانی که توانایی پرداخت سهم بیشتری از درآمد خود را برای مراقبت های بهداشتی داشته باشند.

به طور خلاصه، اگر مراقبت های بهداشتی بر اساس نیاز توزیع شود و بر اساس توان پرداخت تامین مالی شود، نظام سلامت عادلانه خواهد بود. به عبارت دیگر، سیستم مراقبت بهداشتی عادلانه، سیستمی است که در آن افراد نیازمند مراقبت های بهداشتی برابر دریافت می کنند. و مشارکت مردم در تامین مالی نظام سلامت بر اساس توان پرداختی آنها باشد.

جایگاه بهداشت در اسلام:

الف) آیات

قرآن کریم افراد خوب و پاک را در ردیف توبه کنندگان معرفی می کند. این که فرمود «ان الله يحب التوابين و يحب المتطهرين» (بقره/۲۲) یعنی خداوند انسانهای پاکیزه و با طهارت را دوست دارد. در آیه دیگر همسران مؤمنین را در بهشت جفتهای پاکیزه می داند (نساء، ۵۷) و در سوره مائده غذاهای حلال را طعام پاکیزه معرفی می کند اینکه با عبارت «قل لا یتوی الخبیث و لا الطیب» (مائده، ۹۹)، (هرگز پاک و ناپاک برابر نیست)، و با بکارگیری کلمه طیب بیش از ۳۵ بار در قالب مشتقات خود در ستایش پاکان و کلمه خبیث بمراتب کمتر در مذمت ناپاکان، همه اینها بیانگر اهتمام فوق العاده قرآن کریم است به طهارت و پاکیزگی.

ب) روایات

موضوع طهارت و پاکیزگی آنقدر مهم است که در اکثر کتابهای فقهیه و رساله های عملیه، باب طهارت در آغاز کتاب آمده است و این بیانگر ویژگی اوست که بدون رعایت این مسئله، بسیاری از اعمال انسان نا تمام خواهد بود.

پیامبر اعظم (ص) اهمیت این موضوع را با عبارتهای متفاوت بیان فرموده است. در جایی فرموده است «یا انس اکثر من الطهور یزد الله فی عمرک» (۱۰) یعنی، خود را زیاد شستشو کن تا خداوند عمرت را زیاد کند و در جایی دیگر از حضرت نقل شده است، «ان الاسلام نظیف فتنظفوا فانه لا یدخل الجنة الا نظیف» (۱۱)

یعنی اسلام پاکیزه است شما هم پاکیزه باشید و همانا جز پاکیزگان وارد بهشت نخواهند شد، و در بیان دیگر فرموده است «هر چه می توانید پاکیزه باشید زیرا که خداوند، اسلام را بر پاکیزگی نهاده است و هرگز جز پاکان به بهشت راه نخواهند یافت» (۱۲)

یعنی طهارت و پاکیزگی میدان وسیعی دارد و هر چه انسان در این مورد دقت و تلاش نماید باز مرحله بالاتری دارد و بالأخره اینکه حضرت فرموده است «خدا طیب است و پاکیزگی را دوست دارد، بزرگوار است و بزرگواری را دوست دارد، بخشنده است، بخشندگی را دوست دارد، پس جلو خانه های خود را پاکیزه سازید و خود را

حضرت علی (ع) در جای دیگر در مورد بهداشت پوشاک می فرماید: «تَوَقَّوْا الْبُرْدَ فِیْ اَوَّلِهِ، وَ تَلَقَّوْهُ فِیْ اٰخِرِهِ...» (۹) «در آغاز سرما خود را از آن بپایید (و پوشاک مناسب بپوشید) و در پایان آن بدان روی ننمایید که سرما با تنها آن می کند که با درختان. آغازش می سوزاند و پایانش برکت می رویاند».

۴-۴. عدالت در سلامت

سلامتی یکی از حقوق ثابت همه انسان هاست. همه انسان ها باید از سلامت برخوردار باشند، عواملی که سلامتی را به خطر می اندازند برای همه کاهش یابد و در مواقع بیماری با توجه به نوع و شدت بیماری از خدمات بهره مند شوند.

در اواسط قرن گذشته، زمانی که سازمان بهداشت جهانی کار خود را آغاز کرد، متفکران جهانی تأکید کردند که سلامت فقط نبود بیماری نیست. برخورداری از رفاه کامل جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی به عنوان تعریف سلامت پذیرفته شده و مورد توافق متفکران در قرن اخیر بوده است. این تعریف طی چندین دهه توسعه یافته است. در ابتدا بر سلامت کامل جسمی و روانی تأکید شد. بعدها رفاه اجتماعی و در نهایت آرامش اجتماعی نیز مورد توجه قرار گرفت و در نهایت این تعریف چهار وجهی از سلامت که جنبه های مختلف زندگی انسان را تا حد زیادی در بر می گیرد مورد توافق قرار گرفت.

اما واقعیت این است که علی رغم این بحث های نظری، در قرن اخیر، اقدامات نظام های سلامت عمدتاً مربوط به سلامت پزشکی و عدم وجود بیماری، یعنی بیماری جسمانی بوده است.

جنبه های عدالت در نظام سلامت

۱. عدالت در دسترسی به خدمات بهداشتی و درمانی

عدالت در تامین منابع مالی یا تحمل بار هزینه های سلامت در هر یک از دو بعد فوق عدالت در دو سطح افقی و عمودی مورد توجه قرار می گیرد:

عدالت در ارائه خدمات سلامت

عدالت افقی در ارائه خدمات بهداشتی به این معناست که همه افراد دارای نیاز یکسان به مراقبت های بهداشتی از فرصت برابر برای دسترسی و بهره مندی از همان نوع مراقبت های بهداشتی مورد نیاز خود برخوردار باشند.

برابری عمودی در ارائه مراقبت های بهداشتی یک سیستم ارائه مراقبت های بهداشتی به صورت عمودی عادلانه است زمانی که افراد با نیازهای بالاتر احتمال بیشتری نسبت به دریافت مراقبت های مورد نیاز خود نسبت به افراد با نیازهای کمتر دارند.

عدالت در تامین مالی خدمات سلامت

برابری افقی در تامین مالی خدمات سلامت عدالت افقی در تامین مالی به این معناست که همه افرادی که توانایی پرداخت یکسانی

شبهه یهودان نکنید» (۱۳) و همچنین فرموده است «خداوند متعال کثافت و ژولیدگی را دشمن دارد از او متنفر است» (۱۴)

نتیجه‌گیری

نگاه اسلام به انسان همه ابعاد زندگی فردی و اجتماعی او را شامل می‌شود. سلامت به عنوان یکی از حقوق بشر در اسلام و کتاب مقدس آن (قرآن کریم) مورد توجه ویژه قرار گرفته است. اهمیت و جایگاه والای عدالت در اسلام از یک سو و وابستگی تحقق آن به ابزار حکومت از سوی دیگر بر این نکته تأکید دارد که حکومت دینی باید عدالت را از اهداف اساسی خود انتخاب کند. در میان ابعاد مختلف سلامت و در کنار اشارات قابل توجه اسلام به مقوله های سلامت فردی و پیشگیری از بیماری ها، عدالت در دسترسی به مراقبت های بهداشتی به صورت افقی و عمودی برقرار شده است. همچنین توزیع عادلانه بار مالی ناشی از هزینه های خدمات بهداشتی و درمانی به منظور کاهش شکاف طبقاتی و جلوگیری از فقر مورد نظر و تأکید اسلام است. راهکارهای اسلام برای کاهش بی عدالتی در سلامت را می توان به دسته های زیر تقسیم کرد: پیشگیری از فقر، کاهش شکاف بین طبقات اجتماعی، رعایت اعتدال در همه ابعاد زندگی، مشارکت مردم در برنامه های مرتبط با سلامت، توزیع عادلانه منابع اقتصادی در جامعه بر آموزه های اسلام از جمله پرداخت خمس، زکات، نقل و انتقال موقوفات، و صدقات... تأکید می شود. پیشگیری از فقر که خود باعث ایجاد شرایط نامناسب زندگی و کار می شود و ریشه یابی این مشکل نیز در توسعه عدالت در سلامت موثر است. از دیدگاه اسلام زندگی موهبتی الهی است که به انسان داده شده است و اسلام حق زندگی سالم را در همه زمینه ها برای هر انسانی به دور از تعصبات نژادی، جنسیتی، قبیله ای، طبقاتی و اجتماعی و با رعایت احترام قائل است. بر اساس آموزه های این دین، هیچکس نمی تواند حق حیات را از کسی سلب کند. بنابراین اسلام ضامن سلامت مردم است و مردم را به رعایت آن سفارش می کند. فقر باعث افزایش بیماری ها در طبقات ضعیف و دسترسی ضعیف به خدمات پزشکی و در نتیجه افزایش شاخص های بیماری در این گروه جمعیتی می شود، بنابراین اتخاذ سیاست هایی که شکاف بین طبقات اجتماعی را کاهش دهد عدالت در سلامت نیز می تواند در توسعه موثر باشد. توجه به سبک زندگی اسلامی که اعتدال را در همه زمینه ها اولویت دارد و به پیشگیری و سلامت معتقد است. در دین اسلام داشتن زندگی سالم و دوری از عوامل خطر برای سلامتی تأکید شده است که با این راهکار باید نیاز به مراقبت های بهداشتی کاهش یابد. اسلام معتقد به رفع اختلاف طبقاتی و مشارکت خود مردم در برنامه هایی است که برای آنها تدارک دیده می شود. بنابراین مشارکت مردم می تواند در افزایش شاخص های عدالت سلامت موثر باشد. از سوی دیگر از منظر اسلام تامین سلامت فردی و اجتماعی بسیار مهم است و حضرت علی (ع) در روایتی سلامتی را بزرگترین نعمت برای انسان می داند. در اسلام اگر

انسان در زندگی خود تعادل و اعتدال را رعایت کند از سلامت جسمی و روحی برخوردار است، خداوند در آیه ۱۴۲ سوره بقره می فرماید و این گونه شما را امت وسط قرار دادیم. در قرآن و روایات بر عدالت و انصاف بسیار تأکید شده است و خداوند در آیه ۸۰ سوره نحل مردم را به عدالت و نیکی نسبت به خویشاوندان امر می کند. بر اساس تعالیم اسلام، عدالت چیزی است که کل نظام هستی بر آن استوار است. در آموزه های اسلام توصیه شده است که درآمد فعالیت های اقتصادی به طور مساوی تقسیم شود تا ثروت فقط در طبقه ثروتمند گردش نکند. آموزه های اسلام اعم از زکات و خمس در توزیع منابع مالی و راهبردی بلندمدت در جهت کاهش شکاف طبقاتی و عدالت در دسترسی مردم به خدمات در جامعه مؤثر است. بر اساس آموزه های دینی مردم باید مراقب خویشاوندان خود باشند و در صورت نیاز به آنها کمک کنند. به طور کلی می توان گفت که اگرچه در آموزه های اسلامی به ندرت به مفهوم عدالت در سلامت اشاره شده است، اما عدالت در سلامت یکی از ابعاد کلی عدالت در جامعه اسلامی است. در خصوص برقراری عدالت در جامعه اسلامی راهکارهای مختلفی در آموزه های دین مبین اسلام ذکر شده است که از آن جمله می توان به مبارزه با فقر، بیکاری، جلوگیری از اختلاف طبقاتی و اختلافات نژادی و قومی اشاره کرد.

References

The Holy Quran

1. Marandi A, Damari B, Zeinaloo A, Motlagh E, Shadpour K. Review of the thirty years experience of the Islamic Republic of Iran on Social Determinants of Health and Health Equity The future course: roles and orientations of the Islamic Consultative Assembly, Journal of Medical Council of Iran 2012; 30(3): 225. [In Persian]
2. Ghoroubi N. An analysis of instrument measures for evaluation on health equity in Iran. A thesis submitted to the Graduate Studies Office in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts in Sociology; 2017.
3. Kalini, Mohammad bin Yaqoob, Kafi, translation: Seyed Hashem Rasouli Mahalati, Tehran, Farhang Ahl Bayt, 1361. Volume 6, p. 242.
4. Sheikh Sadouq, Amali, translated by: Mohammad Ali Soltani, Tehran, Armaghan

Fitrah) Aphorisms of the Holy Prophet (PBUH) another way in Nahej al-Fasahah Publisher: Farhang Islamic Publishing House 2016, p. 112.

13. Majlisi, Mohammad Baqer, Safina Al-Bahar, Qom, Modaresin Society Publication, 1378.

14. Farid Tankabani Morteza Book of Hadith: A Guide to Humanity (Call of Fitrah) Aphorisms of the Holy Prophet (PBUH) another path in Nahej al-Fasaha Publisher: Farhang Islamic Publishing House 2016, p. 112

Toubi, 2010, vol.2, p.484.

5. Payandeh, Abu al-Qasim, title and name of the author: Nahj al-Fasaha: the words of the sayings of the Holy Prophet (PBUH); With the attention of Gholamhossein Majidi Khansari. Publication details: Qom: Ansarian, 2003, p. 226, p. 377.

6. Haraami, Muhammad bin Hasan bin Ali, detailing the means of Shia to the study of Islamic matters, the research of Sheikh Muhammad al-Razi, Dar Ahyaya al-Trath al-Arabi, Beirut, 5th edition, 1403 AH.

7. Faridtankabani Morteza, Book of Hadith: A Guide to Humanity (Call of Fitrah), Aphorisms of the Holy Prophet (PBUH), Another Series in Nahj al-Fasaha, Publisher: Farhang Islamic Publishing House, 2016, p. 112.

8. Ebrahimi Tawani Masoumeh (Translator), Mohammad Ismail Mutlaq (Translator), Ardeshir Khosravi, Development of Health Management Information Systems, Translator, Publisher: Ministry of Health, Medical Education, Deputy Health Division - March 2018

9. Mohammadi Rishahri, Mohammad, Encyclopaedia of Medical Ahadith, Tehran, Dar al-Hadith Scientific and Cultural Institute, 1385.

10. Tabarsi, Hasan bin Fazl, translated by Makarem al-Akhlaq (Mir Bagheri), translator: Mir Bagheri, Ibrahim - number of volumes: 2, publisher: Farahani, place of publication: Tehran - Iran, year of publication: 1365

11. Faridtankabani Morteza, Book of Hadith: A Guide to Humanity (Call of Fitrah), Aphorisms of the Holy Prophet (PBUH), Another Series in Nahj al-Fasaha, Publisher: Farhang Islamic Publishing House, 2016, p. 112.

12. Farid Tankabani Morteza Book of Hadith: A Guide to Humanity (Call of